



Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

### **Zakład Pielęgniarstwa**

Kierownik dr hab. n. zdr. Elżbieta Grochans, prof. PUM

ul. Żołnierska 48, 71-210 Szczecin

tel. +48 91 48 00 910, fax +48 91 48 00 905, e-mail: [zpropnp@pum.edu.pl](mailto:zpropnp@pum.edu.pl)

Szczecin 2019-06-04

### **Recenzja**

#### **Rozprawy doktorskiej mgr Pawła Koczkodaja**

**pt. „ Rak piersi jako wyzwanie zdrowia publicznego. Epidemiologia choroby oraz profilaktyka czynników ryzyka wśród kobiet w wieku okołomenopauzalnym i pomenopauzalnym”, napisanej pod kierunkiem**

dr hab. n. o zdr. Joanny Gotlib

Promotor pomocniczy

dr hab. n. med. Marta Mańczuk

### **Uwagi ogólne**

Rak piersi według Światowej Organizacji Zdrowia jest najczęstszym nowotworem złośliwym występującym wśród kobiet oraz drugim najczęstszym w populacji generalnej świata. Problem ten dotyczy aspektów zdrowotnych, społecznych i ekonomicznych. Prowadzone badania światowe podkreślają, że 90 % nowotworów złośliwych związanych jest z ekspozycją na modyfikowalne czynniki zewnętrzne.

Stąd tematyka poruszana przez Doktoranta jest szczególnie istotna ze względu na złożoność rozpatrywanej choroby i poświęcenia znacznie większej uwagi i staranności działaniom związanym z wczesnym wykrywaniem raka piersi (skriningi), jak również z prewencją pierwotną czynników ryzyka.

### **Ocena struktury rozprawy i zgodności z tytułem**

Dysertacja doktorska jest zbiorem 3 publikacji z opracowaniem teoretycznym wszystkich artykułów, o łącznej punktacji MNiSW wynoszącej 48 punktów i IF: 2,344. Cykl obejmuje jedną pracę z IF – 2,344 pkt., 30 pkt. MNiSW, z indywidualnym wkładem Autora

70%: Koczkodaj P, Sulkowska U, Gotlib J, Mańczuk M. *Breast cancer mortality trends in Europe among women in perimenopausal and postmenopausal age (45+)*. Archives of Medical Science. Praca jest jeszcze nie opublikowana, należy uzupełnić potwierdzenie wydawcy o nadaniu DOI. Drugą publikacją jest: Koczkodaj P, Badowska-Kozakiewicz AM, Gotlib J, Parascandola M, Patera J, Mańczuk M. *Prevalence of PgR, ER and HER2+ receptors among women with breast cancer by age in Poland*. NOWOTWORY Journal of Oncology 2018, volume 68, number 5–6, 227–231 DOI: 10.5603/NJO.2018.0036. Publikacja w ocenie MNiSW uzyskała 9 pkt. Wkład pracy Autor ocenił na 50%, jednak szczegółowe przeliczenie wartości procentowych współautorów daje 45% wkładu Autora. Trzecią ostatnią publikacją jest: Koczkodaj P, Mańczuk M, Gotlib J. *Breast cancer risk factors - awareness and attitudes of women in perimenopausal and postmenopausal age (45+) in Poland*. Health Problems of Civilization. 2019. doi:10.5114/hpc.2019.84191, ocenione w punktacji MNiSW na 9 pkt. W tej publikacji Autor ocenił swój wkład na 80 % i jest to zgodne z oświadczeniami współautorów.

Praca autorstwa mgr Pawła Koczkodaja, zatytułowana „Rak piersi jako wyzwanie zdrowia publicznego. Epidemiologia choroby oraz profilaktyka czynników ryzyka wśród kobiet w wieku okołomenopauzalnym i pomenopauzalnym” zawiera streszczenie w języku polskim i angielskim, wstęp, cele pracy, streszczenia 3 publikacji, uwzględniające tytuł, nazwę czasopisma w którym opublikowano artykuł, rok, tom, strony. Streszczenie publikacji ma następujący układ: wstęp, cel, wyniki, podsumowanie. Według opinii recenzenta brakuje wyraźnego zaprezentowania materiału i metod oraz wniosków. Kolejną część dysertacji to podsumowanie rozważań dotyczących poruszanego problemu, bibliografia i dołączone wszystkie publikacje oraz oświadczenia współautorów i wzór wykorzystanej ankiety. Według opinii recenzenta Doktorant powinien prezentując dzieło przedstawić również ogólnie zastosowane metody i narzędzia badawcze wykorzystywane w poszczególnych publikacjach oraz omówić najistotniejsze cechy grup badanych. Brakuje również sprecyzowanych problemów badawczych oraz założonych hipotez. Również jak w przypadku szczegółowej analizy poszczególnych artykułów brakuje w opisie jasno określonych wniosków z analizowanego cyklu publikacji. Większość piśmiennictwa pochodzi z ostatnich 5 lat, kilka z ostatnich 10 lat, dobrane jest prawidłowo do poruszanej tematyki (26 pozycji), z czego 21 to pozycje anglojęzyczne.

Edytorsko praca, łącznie ze wszystkimi publikacjami jest staranna, czytelna, ilustrowana wieloma rycinami i tabelami.

## Ocena zawartości treściowej

Cześć pierwsza (wstęp) napisany jest z dużą starannością. Doktorant przedstawił dane epidemiologiczne dotyczące raka piersi na świecie i w Polsce. Poruszył problem konieczności realizacji badań przesiewowych, zwłaszcza wśród kobiet w wieku okołomenopauzalnym. Włączył również rozważania teoretyczne dotyczące znaczenia receptorów estrogenowych (ER), progesteronowych (PgR) oraz receptora HER2. Kolejnym poruszonym zagadnieniem we wstępie są szczegółowo opisane przez Doktoranta czynniki zwiększające ryzyko zachorowania na raka piersi i przede wszystkim możliwość modyfikowania tych czynników przez kobiety.

Podsumowując tę część pracy, stwierdzam, że napisana jest ze znanstwem zagadnień podjętej problematyki

Doktorant określił czytelny cel pracy oraz 3 cele szczegółowe (jak wspomniałam powyżej brakuje problemów badawczych i hipotez).

Celem głównym pracy była analiza zagadnień związanych z rakiem piersi wśród kobiet w wieku około i pomenopauzalnym (od 45 roku życia wzwyż) w ujęciu epidemiologicznym (umieralność), klinicznym (występowanie wybranych cech biologicznych), a także prewencyjnym (postawy i wiedza kobiet na temat raka piersi).

Cele szczegółowe to:

1. Analiza trendów epidemiologicznych dotyczących umieralności na raka piersi w 28 krajach Unii Europejskiej oraz 3 krajach spoza UE - Norwegia, Szwajcaria, Rosja, wśród kobiet w wieku około i pomenopauzalnym w latach 1959-2017.
2. Zbadanie zależności pomiędzy wiekiem kobiet, a występowaniem wybranych cech biologicznych raka piersi mających wpływ na przebieg leczenia (występowanie receptorów estrogenowych - ER, progesteronowych - PgR oraz receptora ludzkiego naskórkowego czynnika wzrostu typu 2 - HER2).
3. Określenie poziomu wiedzy oraz identyfikacja prezentowanych postaw kobiet w wieku około i pomenopauzalnym, odnoszących się do dobrze poznanych czynników zewnętrznych zwiększających ryzyko raka piersi.

Recenzowana dysertacja ma logiczną konstrukcję, na którą składają się przemyślane i dobrze dobrane publikacje, stanowiące duży wkład w rozwój naukowy zdrowia publicznego i nauk o zdrowiu. Doktorant, bardzo konsekwentnie przygotował cykl artykułów, zgodnie z zaplanowanymi celami.

Cykl rozpoczyna publikacja o charakterze epidemiologicznym, dotycząca trendów epidemiologicznych umieralności na raka piersi w 28 krajach Unii Europejskiej oraz 3 krajach spoza Unii. Analiza dotyczy kobiet w okresie około i pomenopauzalnym i obejmuje lata 1959 do 2017. Jest to długookresowa analiza obrazująca zmiany trendów umieralności na raka piersi wśród kobiet w okresie około i pomenopauzalnym. Wyniki wskazują na tendencje spadkowe umieralności, jednak w 4 państwach: Chorwacji, Polsce, Rumunii i Słowacji, obserwuje się jej wzrost, prawdopodobnie w wyniku niższej efektywności systemów opieki zdrowotnej w tych krajach.

Kolejno w drugiej publikacji, dotyczącej zagadnień klinicznych poruszana jest problematyka częstości występowania receptorów estrogenowych (ER), progesteronowych (PgR) oraz receptora ludzkiego naskórkowego czynnika wzrostu typu 2 (ang. *Human Epidermal Growth Factor Receptor 2 - HER2*) wśród kobiet z rakiem piersi w zależności od wieku, w kohorcie liczącej 735 kobiet w wieku od 27 do 91 lat. Występowanie poszczególnych receptorów lub ich brak ma bardzo duże znaczenie w planowaniu i przebiegu leczenia raka piersi. Wyniki badań wskazują na zależność pomiędzy rosnącym wiekiem i częstszym występowaniem korzystnych dla procesu leczenia cech biologicznych raka piersi, takich jak: ekspresja receptorów steroidowych (PgR, ER) lub brak ekspresji receptorów HER2, to problematyka porusza w drugim artykule.

Trzecia, równie interesująca publikacja dotyczy profilaktyki raka piersi, zwłaszcza określenia wiedzy i postaw kobiet w wieku około i pomenopauzalnym, odnoszących się do modyfikowalnych czynników zwiększających ryzyko raka piersi (nadwaga i otyłość, spożywanie alkoholu, zbyt długie stosowanie hormonalnej terapii zastępczej). Przebadano 380 kobiet w wieku 45 lat i starszych, które chorowały na raka piersi w przeszłości lub w momencie badania oraz kobiety zdrowe. Deklarowany wysoki poziom wiedzy, w dużej mierze, nie przekładał się na rzeczywiście prezentowane postawy zdrowotne kobiet. Istotnym wnioskiem z badań jest konieczność zwiększenia edukacji wśród kobiet ze szczególnym prowadzeniem prewencji wtórnej (skriningi) i prewencji pierwotnej.

W podsumowaniu dysertacji zwrócono uwagę na oryginalność i spójność przeprowadzonych analiz cyklu 3 prac, tematyki dotąd nie poruszanej zbyt często w dotychczasowych badaniach. Również praktyczne zastosowanie uzyskanych wyników płynących głównie z analiz epidemiologicznych i klinicznych może wpłynąć na przygotowanie nowoczesnych działań profilaktycznych. Z kolei analiza informacji dotyczących postaw zdrowotnych i wiedzy kobiet pozwala na lepsze zrozumienie i bardziej wiarygodne wnioskowanie z danych epidemiologicznych.

## Podsumowanie

Wszystkie wymienione uwagi nie wpływają na wartość naukową pracy, mają jedynie charakter drobnych wskazówek.

Przedstawiona rozprawa doktorska mgr Pawła Koczkodaja, zatytułowana „Rak piersi jako wyzwanie zdrowia publicznego. Epidemiologia choroby oraz profilaktyka czynników ryzyka wśród kobiet w wieku okołomenopauzalnym i pomenopauzalnym” stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i potwierdzenie bardzo dobrej znajomości wiedzy Doktoranta z nauk o zdrowiu. Wskazuje również, że Doktorant był bardzo dobrze przygotowany do podjęcia badań naukowych dotyczących problematyki nauk o zdrowiu, w sposób rzetelny przeprowadził badania i krytycznie je przeanalizował.

Praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, w związku z powyższym wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego o dopuszczenie Pana mgr Pawła Koczkodaja do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK  
Zakładu Profilaktyki  
dr hab. n. zdr. Elżbieta Grochans, prof. PUM

Dr hab. n. zdr. Elżbieta Grochans, prof. PUM